

V. MOLNÁR LÁSZLÓ

**ALEKSZANDR VASZILJEVICS SZUVOРОВ
SZÜLETÉSÉNEK 250. ÉVFORDULÓJÁRA**

A. V. Szuvorov — akinek ősei 1622-ben Szuvor néven Mihail Fjodorovics uralkodása idején érkeztek Svédországból Oroszországba — 1730. november 13-án született Moszkvában („Jo son nato 1730 il 13 Novembre” — írta erről olasz nyelvű Önéletrajzában 1790. október 28-án¹). Apja, Vaszilij Ivanovics Szuvorov, 1705-ben született, s I. Péter (uralkodott 1689—1725) udvarában előbb tolmács, majd 1722-ben beiratkozott a preobrazsenszki gárdaezredbe, ahol 1724-ben őrmester, 1730-ban alhadnagy, az 1740-es évek elején — Jelizaveta Petrovna, azaz I. Erzsébet (uralkodott 1741—1761) idején — ezredes, később, az 1750-es években vezérőrnagy, illetve altábornagy lett, s egy időben az izmajlovi gárdaezred parancsnokaként szolgált. V. I. Szuvorovot, aki Moszkva környéki birtokán mintegy 2000 jobbággal rendelkezett — több évtizedes szolgálataiért az uralkodónő a Szent Anna és az Alekszandr Nyevszkij érdemrenddel tüntette ki.

Az ifjú Szuvorov szabad idejében szívesen tartózkodott apja könyvtárában, ahol elsősorban a katonai szakirodalmat tanulmányozta. Előszeretettel forgatta Plutarkhosz és Caesar írásait, s példaképei hamarosan olyan kiváló hadvezérek lettek, mint Montecuccoli, Conde, Turenne és XII. Károly király. Már fiatal korában megmutatkozott rendkívüli nyelvtehetsége, hiszen eredményesen sajátította el a francia, olasz és német nyelvet, később pedig még lengyelül és törökül is megtanult.

Az ifjút gyenge fizikuma miatt apja polgári pályára szánta, de az 1741-ben náluk vendégeskedő Hannibál tábornok (Puskin dédapja) javaslatára a következő évben (1742. október 23.) a szemjonovi gárdaezredhez kérték felvételét. Ténylegesen azonban csak 1745-ben került a kadétiskolába, ahol kimagasló szorgalmával tűnt ki, s mindvégig nagy gondot fordított a permanens önképzés megvalósítására, elsősorban történelmi és irodalmi művek tanulmányozására. Gyenge testi felépítése ellenére a kadétintézet tanárai — de növendékei is — nagyra becsülték kitartását, szívósságát, energikus és gyors helyzetfelismerő képességét. Tudták róla, hogy szívesen időz a közkatonák körében, ahol tanulmányozta azok gondolkodásmódját, lelkivilágukat.

Szuvorov később szívesen emlékezett vissza kadétéveire, különösen arra az esetre, amikor egy alkalommal, őrség idején, I. Erzsébet cárnő egy ezüst rubelt akart neki ajándékozni. Szuvorov — ismerve a szolgálati szabályzat ide vonatkozó paragrafusait — nem fogadta el a pénzt, mire az uralkodónő a földre dob-

1 A. V. Szuvorov: Dokumenti (szerk.: G. P. Mescserjakov). Moszkva, 1949. I—IV. k.; I. k. 32—54. o.

ta az érmét, amelyet az ifjú kadét a szolgálat befejezése után boldogan emelt fel, s később is büszkén őrzött.²

A katonai ranglétrán történő lassú emelkedését jelzi, hogy 1747. április 25-től tizedes, 1749. december 22-től szakaszvezető, 1751. június 8-tól őrmester, és 1754. április 15-én — 24 éves korában — kapta meg a zászlósi (az első tiszti) rendfokozatot. Szuvorov mérsékelt előrehaladását a ranglétrán egyrészt viszonylag alacsony, köznemesi származásával, másrészt a számottevő nemzetközi katonai konfrontációk hiányával magyarázhatjuk, hiszen 26 éves koráig ténylegesen nem nyílt lehetőség bizonyítani rendkívüli képességeit, zseniális hadvezéri erényeit. 1754. április 25-én az ingermanlandi gyalogos ezredhez került beosztott tisztként, ahol 1756. január 17-én századossá, október 28-án pedig őrnaggyá nevezték ki.³

Az 1756—1763. évi ún. hétéves háború első esztendejében Buturlin herceg alakulatához helyezték, majd 1758-ban — immár alezredesként — Memel erődjének parancsnoka lett. Az 1759—60-as éveket Sziléziában és Pomerániában töltötte egységeivel, előbb N. Volkonszkij herceg, majd Fermor tábornok parancsnoksága alatt.⁴ (Apraszkin leváltását követően Fermor került a helyére, őt pedig N. I. Szaltikov gróf váltotta fel az orosz seregek főparancsnoki tisztségében.)

A. V. Szuvorov is részt vett a Kunersdorf melletti győzelemben, s jól látta a szövetséges osztrák—orosz hadvezetés fogyatékosait. Közismert, hogy Szaltikov és Daun tétovázó, lassú hadmozdulatai mentették meg II. Frigyeszt a teljes katasztrófától, bár Csernisev gróf és Tottleben szövetséges alakulatai egy rövid időre még Berlint is elfoglalták.

N. I. Szaltikov gróf után Buturlin herceg került az orosz hadvezetés élére, így Szuvorovot Fermortól 1761 szeptemberében P. Berg vezérőrnagyhoz irányították át.⁵ Az 1761-es évben Boroszló (Wrocław), Reichenbach, Liegnitz, Landsberg, Schweidnitz (a Wartha folyó hídjának felgyújtása) és Neugarten települések jelezték alakulata, a tveri dragonyos ezred útvonalát.

Az osztrák—orosz szövetséges egységek sorozatos győzelmei Poroszország teljes katonai vereségét vetítették előre, amelyet azonban az I. Erzsébet halálát (1761. december) követően trónra került III. Péter (Peter Ulrich holsteini herceg, aki nyíltan hirdette, hogy szívesebben lenne a porosz király tisztje, mint orosz cár!) poroszbarát politikája gyökeresen megváltoztatott. A katonai események további menetén lényegesen az sem módosított, hogy a nemesi gárdeezredek — miután Ropsában meggyilkolták az uralkodót — 1762. június 28-án II. Katalint (anhalt-zerbski hercegnőt) emelték trónra, aki 1763-ban aláírta II. Frigyeszel a hubertusburgi békemegállapodást.

A. V. Szuvorovot 1762-ben léptették elő ezredessé, s 1763. április 6-án a szuzdali gyalogezred parancsnokává nevezték ki. Ezredéből néhány évi munkája nyomán „mintaalakulatot” szervezett. Itt állította össze Ezredutasítás című munkáját. A kiképzés során döntő fontosságúnak tartotta az ezred fegyelmének, bátorságának, harckészségének és ütőképességének állandó növelését, ezért szinte mindennaposak voltak a sokoldalú gyakorlatozások, hosszú és fárasztó menetelések, lő- és terepgyakorlatok, különböző akadályok leküzdése, éjszakai riadóztatások, az oszlopharcászat elsajátítását célzó manőverek. A szüntelen gyakorlatozásoknak nem kis szerepük volt a katonák önbizalmának fejlesztésében, a félelem leküzdésében, rendíthetetlen bátorságra nevelésben, az erőnlét

2 A. *Petrusevszkij*: Generalisszimusz knyáz Szuvorov. I. k. Szankt-Peterburg, 1784. 14—15. o.

3 A hétéves háború eseménytörténetéhez: M. *Korobkov*: Szemiletnyaja vojna. Moszkva, 1940.

4 A. *Petrusevszkij*: i. m. 23. o.

5 Uo. 28. o.

és az állóképesség fokozásában. Szuvorov harcászati elgondolásait illetően — amelyeket később, 1796-ban, „A győzelem tudománya” c. munkájában foglalt össze⁶ — kiemelt helyen foglalkozott a gyors, de egyszerű manőverezés, a kezdeményezés és a szárnyak képzésének fontosságával, kiemelve, hogy a 18. század utolsó harmadának viszonyai között, a „vonalalakzat” és a „methodizmus” elve hasznavehetetlen, ezért helyette az ún. oszlopharcászatot ajánlotta. Az oszlopharcászat — a vonalalakzat sablonjaival ellentétben — lehetővé tette a gyors meneteléseket, napi 50 versztányi teljesítményeket (1 verszt=1066,78 m), átkeleléseket (mocsaras és hegyes területeken egyaránt), az alakulatok manővereinek könnyű begyakorlását, a felesleges „ravaszkodás és kifárasztás” elkerülését. Ehelyett inkább az ellenség emberanyagának teljes megsemmisítését javasolta — és alkalmazta is — aláhúzva a szuronyroham, valamint a lendületes üldözés fontosságát.

Gyorsaság, szemmérték és előretörés volt a jelszava, kiegészítve ezt mindenkor a rugalmas hadviselés koncepciójával, illetve a tartalékképzés és a szigorú fegyelem szükségességével. A fegyelem szüntelen fokozását szolgálta a fegyvelemsértők kemény büntetése, fenyítése (vesszőfutás stb.).

A Volhov-folyó környékén végrehajtott gyakorlatzásaira hamarosan a pétervári hadvezetés is felfigyelt, s ezzel magyarázható, hogy a seregszemléken és a hadgyakorlatokon maga II. Katalin (1762—1796) is gyakori vendég volt.⁷

1768-ban Szuvorovot a szuzdali ezrednél találta a hír: kitört az orosz—török háború, valamint készülöben van egy újabb orosz—lengyel katonai konfrontáció is, amelyhez az ürügyet az szolgáltatta, hogy cári katonai egységeket vetettek be az ún. bari konföderalisták ellen. A lengyel államot nemesi amarchia, belső gyengeség és széthúzás jellemezte, s ez kiváltotta a szomszédos nagyhatalmak (Oroszország, Poroszország és Ausztria) osztozkodási vágyát, mohóságát. A cárizmus hódító-területszerző politikájával szembeszegülő Pulawsky-fivérek és Krasinski gróf vezetésével a lengyel felkelők a török határ közelében fekvő Barban 1768. február 29-én — Franciaország támogatását élvezve — kiáltották az ún. bari konföderációt, amelyet követően II. Katalin katonai egységeket küldött a leverésükre.

Szuvorovot 1768. szeptember 22-én brigadérossá nevezték ki, s 1769 februárjában közölték vele, hogy a lengyelországi hadjárat céljából haladéktalanul induljon Szmolenszk alá Nummers tábornok parancsnoksága alatt, aki 4 gyalog- és 2 lovasezreddel rendelkezett. Szuvorov 4 zászlóaljjal és 2 lovasszázaddal az élcsapatot képezte, s így haladtak az Orsa—Minszk útvonalon Varsó felé.

Szuvorov számára a lengyelországi hadjárat hadviselési elveinek és módszereinek első nagy gyakorlati próbája volt. A 850 verszta (906,76 km) távolságot 30 nap alatt tette meg egységével, s mindössze 6 katonája betegedett meg. Minszktől 2 hadoszlopra osztotta alakulatát, s az utat onnan Varsóig 12 nap alatt tették meg. Az egyik oszlop 560, a másik 600 verszta menettávolságot teljesített, 597,4, illetve 640 km-t.⁸ Orehow falu mellett (Bresztől 70 versztányira, azaz 74,7 km-re) értesült arról, hogy Kotlubowsky marsall 8000 felkelővel közeledik a Visztula mentén, ezért egységével eléjük indult. Az ütközet során a lengyelek 4 rohamot vezettek, Szuvorov mégis megfutamtította őket. A harcokban a konföderalisták egyik vezető személyisége, F. Pulawsky is elesett, testvére (Kazimir) azonban Kotlubowskyval együtt elmenekült, kicsúszott az üldözők kezéből.

Orehowban kapta a hírt Szuvorov, hogy a lublini helyőrség parancsnokává

6 Legújabb kiadása: A. V. Szuvorov: Nauka pobezdaty. Moszkva, 1980.

7 A. Petrusovszkij: i. m. 64—66. o.

8 Uo. 78—79. o.

nevezték ki. Miután 400 főnyi őrséget és 2 ágyút hagyott Bresztben, elindult Lublinba, melynek helyőrségét 3 lovasszázad, 2 gyalogos század, 1 század válogatott kozák, s 6 ágyú alkotta.⁹ Szuvorov Lublinban sem tétlenkedett. Néhány hónap leforgása alatt a környékbeli felkelő erőket könnyörtelenül szétverte, de a polgári lakosságot mindvégig kímélte, a fosztogató, rabló, valamint erőszakoskodó katonákat szigorúan megbüntette, mivel — szerinte azok — dezorganizáló erőként hatottak.

1770. január 1-én — 40 éves korában — vezérőrnaggyá nevezték ki, s még az év szeptember 30-án a Szent Anna rendet is megkapta.

Az 1770-es évben francia tisztek és jelentős anyagi támogatás érkezett a lengyel felkelők segítségére Dumures tábornok parancsnoksága alatt, aki a következő év április 18-án nagy offenzívát indított az orosz helyőrségek ellen. Szuvorov azonban megghiúsította a franciák hadászati elgondolásait. 1771. február 16—17-én elfoglalta Rahow erődjét, majd május elején a Tinec kolostor mellett (a Visztulához közel) fényes győzelmet aratott a lengyelek felett. Ezután Landskoronához vonult (Krakkótól 28 versztányira), ahol május 10-én fél óra alatt 3500 főnyi alakulatával szétverte a helyőrséget védő erőket. Az ütközetet követően, illetve értesülve arról, hogy K. Pulawsky újabb vereséget szenvedett, Dumures visszautazott Franciaországba.¹⁰

A konföderalisták nagy örömeire 1771. augusztus 30-án Oginsky gróf litván hetman bejelentette csatlakozását a felkelőkhöz, s 3—4000 főnyi hadával támadást indított az orosz csapatok ellen. Szuvorov, elégedetlen lévén feletteseinek (Krecsetnyikov és Weimarn, majd Bibikov tábornokok) tétovázó, várakozó magatartásával, elhagyta Lublint és a hetman elé vonult, aki szeptember 6-án Breszthez ért. Nem messze a várostól Szuvorov 822 főnyi különítményével az éjszaka leple alatt rajtaütött a hetman egyik hadoszlopán és szétverte azt, a még menekülni próbálókat pedig a kozákok üldözése könnyörtelenül felmorzsolta. A váratlan vereséggel a konföderalisták utolsó reményüket is elvesztették. Szuvorov szeptember 13-án készített jelentést Bibikov tábornoknak a győzelemről, amelyért december 20-án Alekszandr Nyevszkij-renddel tüntették ki. (Ilyen magas kitüntetés még Bibikovnak sem volt!) Ez év augusztus 19-én pedig a Szent György-rend harmadik fokozatát adományozta neki a cárnő.¹¹

1771 végén — a távozó Dumures tábornok helyére — báró de Viomeniel és Choisy alezredes érkezett a lengyelek katonai akcióinak megsegítésére, koordinálására. Choisy különítménye 1772. január 21-ről 22-re virradó éjszaka — föld alatti folyosókon keresztül — bejutott a krakkói erődbe, lefegyverezte az őrséget, s elfoglalta az objektumot, éppen akkor, amikor a városparancsnok, Stockelberg alezredes (Szuvorov beosztottja) bált adott az ottani előkelőség számára. Február 18-án, Szuvorov kísérletet tett az erődítmény visszafoglalására, de ostromtüzérség híján kénytelen volt visszavonulni. Április 15-én érkeztek meg a nehéz lövegek, amelyek hamarosan rést ütöttek a falakon, s a helyőrség véres harc után megadta magát. Az oroszok 700 foglyot ejtettek, köztük Choisy-t, aki — vesztéshez illően — személyesen adta át kardját Szuvorovnak. Az akció sikeres befejezése után Szuvorov 1000 cservényec, a katonák 10 000 rubel jutalomban részesültek.

1772 őszétől előbb Elmpt tábornok hadtestéhez, a finn határhoz vezényelték, majd 1773. április 4-től az I. orosz hadseregben, Szaltikov gróf hadosztályához osztották be, ahol az asztrahányi gyalogezred parancsnoka lett, illetve irányítása alá helyezték az asztrahányi karabélyos ezredet és 500 válogatott doni ko-

9 Uo. 82—84. o.

10 Uo. 103. o.

11 Uo. 121. o.

zákot, összesen 2300 főt. Május 9-én ért egységével a Duna melletti Turtukaj erődjéhez, amelyet 4000 török katona védett. Szuvorov éjszaka csónakokban átkelt a folyón, majd az erőd környéki magaslatok elfoglalása után a nehéztüzérséggel lövetni kezdte a falakat. Véres közelharc bontakozott ki — amelyben maga Szuvorov is megsebesült (egy török lövedék szilánkjá a jobb lábát érte) —, változó sikerrel, de végül is a mintegy fele annyi orosz katona megadásra kényyszerítette a törököket, akik 1500 halottat, 16 ágyút, 6 zászlót, 30 hajót és 21 csónakot veszítettek. (Az orosz veszteség: 200 halott.) A győzelemről Szaltikovhoz írott levélben — rímbe szedve gondolatait — így számolt be: „Szláva Bogu, szláva Vám, Turtukaj vjját i ja tam” (Hála Istennek, Hála Önnek, Turtukaj elesett, és én ott vagyok).¹² Július 30-án az erőd bevételéért a Szent György-rend II. fokozatával tüntették ki.

Szuvorov 1773. június 4-én levélben kérte Szaltikov grófot, hogy járuljon hozzá gyógykezelésre történő utazásához. Az engedélyt megkapva, a hónap végén készült Bukarestbe, június 16—17-én éjjel azonban csapatai (1720 gyalogos, 856 lovas, ebből 680 kozák) Kücsük-Kajnardzsi mellett jelentős török erőkkel (15 000 fő) találkoztak. Az orosz katonák hősiességét végül is siker koronázta, hiszen az ütközet színhelyét 800 török holtteste borította.¹³

Július 7-én Szuvorovot Patyomkinhoz osztották be, a Kücsük-Kajnardzsi mellett elesett Weisman ezredes helyére. Szeptember 3-án éjszaka értesült arról, hogy Hirsóvától 20 versztányira (21,3 km) mintegy 100 ezres török hadsereg (jelentős része irreguláris könnyűlovas) tűnt fel. Alakulatával sáncokat ásatott, amelyek mögül fergeteges kartácstűzet zúdított a közeledő lovasságra, amelynek nagy része odaveszett. A gyalogság megfutamatását könyörtelen üldözés követte, amelynek 1100 török esett áldozatul. (Az orosz veszteség: 200 halott és sebesült.)

1773 novemberében Szuvorov Moszkvába utazott, megnősült, s csak 1774. február második felében tért vissza a hadsereghez, majd március 17-én altábornaggyá nevezték ki.

1774 tavaszán értesült a pétervári hadvezetés arról, hogy Abdul Hamid személyében új uralkodó került a konstantinápolyi trónra, aki gyenge katonai vezető hírében állott. Ezért Szuvorov és a többi parancsnok joggal tartotta ésszerűnek a további harcok színterének a Balkánra történő áttételét, amelynek megvalósításához azonnal hozzá is láttak. Május 30-án indult el Szuvorov alakulatával, június 2-án Kamenszkij tábornok elfoglalta Bazardzsjik erődjét, majd egyesített erők előbb Sumlához, ill. június 8-án Kozludzsához értek, ahol Abdul Rezak pasa 40 ezres seregébe ütköztek. A 8000 orosz katona hősiességgel védte ki a meg-megújuló török rohamokat, ám úgy látszott, hogy a túlerő mégis felülkerekedik. Ekkor azonban hatalmas zápor zúdult a csataterre, amelytől az oroszok — Szuvorov szavai szerint — felfrissültek, a törököket pedig — minthogy hosszú ruhájuk átázott, s ez jelentősen akadályozta őket a mozgásban — visszavetette a támadásban, sőt váratlanul Mecsebelov herceg két friss ezreddel a fáradni látszó oroszok segítségére sietett, akik ezt követően fényes győzelmet arattak. (A török veszteség: 500 halott, 100 fogoly, 107 zászló, 29 ágyú; az oroszok közül 200-an estek el)¹⁴ Szuvorov kozludzsjai győzelmének nagy szerepe volt abban, hogy 6 éves háború után a törökök 1774. június 10-én az ún. kücsük-kajnardzsi béke megkötésére kényszerültek, amelynek értelmében a krími, kubáni és más tatár törzsek függetlenek lettek Törökországról, Oroszország pedig megkapta a Krím-félszigeten Kercs és Jenikale erődjeit, a Dnyeper torkolatánál Kinburnt, a Bug és a Dnyeper közötti földeket, Azov és Kubány vi-

12 Uo. 153. o.

13 Uo. 159. o.

14 Uo. 176. o.

dékét, valamint Nagy- és Kis-Kabardiát. A győztes orosz birodalom jogot kapott Azov megerősítésére, továbbá Törökország megengedte az orosz kereskedelmi hajók szabad áthaladását a tengerszorosokon. A szultán elismerte még Oroszország védnökségét Havasalföld és Moldva felett, s vállalta 4,5 millió rubel hadisarc fizetését. A kücsük—kajnardzsi béke tehát Oroszországot fekete-tengeri nagyhatalommá tette, de megerősítette pozícióit Transzkaukáziában és a Balkánon is. A Fekete-tengerre való kijárat megnyitása és a déli területek biztos védelme a tatár betörésekkel szemben megnyitotta a földesurak előtt a Fekete-tenger partvidékének termékeny sztyeppéit, s lehetővé tette a nemesség mezőgazdasági termékeinek nagyobb arányú kivitelét.

A kozludzai győzelem után Szuvorov Bukarestbe utazott volna gyógykezelgetni magát, de ekkor parancsot kapott az 1773—1775. évi, Jemelján Pugacsov vezette parasztháború maradványainak pacifikálására az Uralon túli területeken. Augusztus 24-én indult útnak az Ulohovo—Arzamasz—Penza—Szaratov útvonalon, majd szeptember 12-én Malaja Uzenyhez ért. Ott értesült arról, hogy mintegy 50 versztányira tőle a gazdag kozákság elfogta és kiszolgáltatta a cári büntető expedíciónak Pugacsovot. Szuvorov egységével később Szimbirszkig kísérte a fogoly Pugacsovot és 12 éves fiát, s ott adta át őket október 1-én N. I. Panyin grófnak. Ezért a szolgálatáért a cárnőtől 2000 cservonyec jutalomban részesült.

1775 tavaszán a Szamarkand—Orenburg—Ufa vonalon tisztította meg a környéket a parasztháború leverését követően bandákba verődött lázongóktól, fosztogatóktól, amelyért a Hadikollégium július 29-én gyémántokkal ékesített kardot nyújtott át neki. Augusztusban azonban súlyos csapás érte; apja elvesztése hónapokig tartó, nagy lelki megrázkódtatást jelentett számára.

Közben 1775 nyarán Oroszország szempontjából cseppet sem érdektelen dolgok történtek, köztük az, hogy a krími tatárok Sahin Girej helyett — akit a pétervári udvar 1771-től erősen támogatót — Devlet Girejt kiáltották ki kánnak. II. Katalin 1776 júliusában expedíciós hadtestet indított útnak a Krím ellen K. Prozorovszkij herceg és de Balmen parancsnoksága alatt 20 ezer, illetve 5000 katonával, akik november 1-én már Perekophoz értek. November végén maga Szuvorov is utasítást kapott Patyomkin hercegtől — a cárnő kegyencétől —, hogy haladéktalanul utazzon a Krímbe.

November 26-án indult el Moszkvából, december 19-én érkezett meg és 1777. január 17-től — a beteg Prozorovszkij helyett — ideiglenesen a főparancsnoki tisztelet is átvette. Márciusban erős offenzívát indított Devlet Girej kán erő ellen, akik kénytelenek voltak elmenekülni az orosz csapatok elől. Szuvorov a nyarat Bahcsisaráj közelében töltötte, vele volt felesége és kislányuk is, aki 1775. augusztus 1-én született.¹⁵

1777 októberében a krími tatárok fellázdak Sahin Girej ellen, aki támogatta Oroszországba történő áttelepítésüket. Az összecsapásoknak mintegy 2000 tatár és 450 orosz halottja volt.

1778 tavaszán Patyomkin a Kubány vidékére rendelte Szuvorovot, az ott állomásozó hadtest parancsnokává nevezte ki és azt a feladatot bízta rá, hogy minden áron akadályozza meg török deszantegységek partraszállását a Krím térségében. Szuvorov — a nogaj tatár törzsek sorozatos támadásai ellenére — több alkalommal is visszafordulásra kényszerítette a kikötni szándékozó török flottát, így áprilisban Azovnál, június 15-én, július 17-én és szeptember 1-én pedig az ahtiari öbölben, Szevasztopolhoz közel. Ez utóbbi győzelmekért az uralkodónó saját, arannyal ékesített portréját ajándékozta a kiváló hadvezérnek.

¹⁵ Uo. 194—197. o.

A tatár lakosságnak orosz területekre történő áttelepítése számos nehézségbe ütközött, amelyet — a fegyveres kényszer miatt — állandó lázongások, elégedetlenségek kísértek. Ennek ellenére Szuvorov szeptember végéig 31 000 krími tatár átköltöztetését hajtotta végre — 130 ezer rubel költséggel —, elsősorban a Berda és a Kalmiusz folyók közé, valamint a Szolena folyó és az Azov-tenger partjaihoz. (Sahin Girej — aki mindvégig bábfigura maradt az oroszok kezében — meglehetősen sok pénzébe került a pétervári udvarnak — ajándék, megvesztegetés stb. —, így pl. 1779-ben 50 ezer rubelt utaltak ki a kánnak az udvartartás költségeinek fedezésére, s újabb 50 ezret közvetlen támogatóinak.)¹⁶

Szuvorov 1779. január első napjaiban Poltavába utazott családjához, s onnan február végén tért vissza a Krímbe.

1779. március 10-én Törökország megerősítette a kücsük-kajnardzsi konvenciót (1774. június 10.), s elismerte Sahin Girejt a krími tatárok kánjának. Szuvorov ezt követően csak 6000 katonát hagyott a Krímbe, Jenikale és Kerics védelmére, a többi alakulatot pedig folyamatosan kivonták. Júliusban néhány hónapra ismét a családjához utazott, majd az év végétől Asztrahányba rendelték. Itt értesült arról, hogy december 24-én a briliánsokkal ékesített Alekszandr Nyevszkij-rendet adományozta neki a cárnő.

Az 1780—81-es éveket Szuvorov az asztrahányi hadosztály parancsnokaként töltötte, az előző esztendőktől eltérően meglehetősen nagy tétlenségben. A kiváló hadvezér később „száműzetésnek” nevezte asztrahányi tartózkodását, érthető módon, hiszen jogköre nem túl nagy volt; a kormányzói hivatal és a Kaszpi-tengeri flotta is tőle függetlenül működött. Nagy örömmel nyugtázta tehát a kazanyi hadosztályhoz történő kinevezését 1781. december 31-én, továbbá azt, hogy 1782 augusztusában átvehette a krími hadtest parancsnoki tisztségét.¹⁷

Váratlanul érte a hír 1783 tavaszán, hogy a nogajok elűzték a Krímből Sahin Girejt, s helyére Batir Girejt választották meg kánnak a tatár előkelők. Június 28-án — II. Katalin trónralépésének ünnepe alkalmából — az áttelepítési tárgyalásokkal egyidőben a krími hadtest parancsnoki kara meghívott nogajok (kb. 6000 fő) számára nagy ünnepséget rendezett, amely június 29-én — Pál trónörökös neve napján — és 30-án is folytatódott, s ezalatt hozzávetőleg 100 ökröt és 800 bárányt fogyasztottak el. Minthogy a tárgyalások eredményre nem vezettek, az orosz hatóságok végül letartóztatták Batir és Arszlán Girejt, majd katonai erővel hozzáfogtak a nogajoknak az Ural vidékére történő áttelepítéséhez. Az ellenállók körében a kozákok nagy mézszárlást végeztek, mire a kétségbeesett tatárok leölték feleségüket, gyermekeiket és a Kubány vidékére menekültek.

Szeptember 19-én Szuvorov a nogajok üldözésére expedíciós hadtestet (12 zászlóalj, 20 lovasszázad, 6 kozák ezred) indított, amely 10 éjszaka alatt 130 versztát tett meg. Szeptember 29-én utolérte a tatárokat, majd — átkelve a Kubány-folyón — Kermencsik környékén bekerítette őket. Az ütközet után 10 verszta körzetében 4000 tatár halott borította a mezőt. Miután falvaikat az oroszok felgyújtották, a tatárok egy része Törökországba menekült, másik fele — Musza bej irányításával — Oroszországban maradt, majd Sahin Girej kánnal együtt 1784 tavaszán áttelepült Voronyezs környékére. (Sahin Girej az első időben évi 200 ezer rubelt kapott udvartartásának fedezésére, később azonban II. Katalin engedélyével áttelepült Törökországba. Ott hamarosan persona non grata lett és Rhodos szigetén megfojtották.)¹⁸

Szuvorov a nogajok feletti győzelméért a Szent Vlagyimir-rend I. fokozatát

¹⁶ Uo. 211—214. o.

¹⁷ Uo. 223. o.

¹⁸ Uo. 225—237. o.

kapta. Az 1783—84-es telet a Szent Dimitrij erődben töltötte családjával együtt, majd áprilisban Moszkvába utazott, és a vlagyimiri hadosztály parancsnoka lett. Ezt követően 1785-ben a pétervári hadosztály élére nevezték ki, 1786. szeptember 22-én pedig a jekatyerinoszlávi hadsereghez osztották be, G. A. Patyomkin herceg helyettesévé.

1787 januárjától került sor II. Katalin ominózus utazására, amikor kíséretében nem kisebb személyiségek foglaltak helyet, mint a lengyel király (Stanislaw Poniatowski), külföldi diplomaták egész sora, a cári állami adminisztráció és a hadvezetés vezetői. Kremencsugban április 30-án a cárnő tiszteletére rendezett katonai díszszemlét A. V. Szuvorov vezette, s ezért az uralkodónó jún. 11-én saját portréját ajándékozta neki.¹⁹

1787 nyarán újabb orosz—török háború robbant ki, s az ultimátum átvétele után a cári hadvezetés nyomban mozgósította az I. (jekatyerinoszlávi) hadsereget (75—80 ezer fő, 308 ágyú) G. A. Patyomkin és a II. (ukrán) hadsereget (35—40 ezer fő; 95 ágyú) P. A. Rumjancev parancsnoksága alatt. Megerősítették a krími és a kubányi hadtesteket, így azok létszáma elérte a 25—30 ezer főt. A háborúban (1787—1791) Oroszország oldalán hadba lépett Ausztria is, de az osztrák csapatok szinte mindvégig passzívák maradtak, s a hadműveletek egész súlya az orosz hadseregére nehezedett.

A háború első jelentősebb eseménye Kinburn elődjének ostroma volt, miután a török flotta (9 sorhajó, 8 fregatt, 18 egyéb hajó) Várnából megérkezett Hasszán pasa parancsnoksága alatt. A flotta 5000 főnyi deszantot tett partra, de az ostrom szeptember 14-től eredménytelenül folyt, mivel Szuvorov 4000 főnyi katonaságával (38 tábori és 47 várágyú) egymás után védte ki az ellenséges rohamokat. Az októberi döntő roham idején a támadók súlyos vereséget szenvedtek (4500 halott, ill. súlyos sebesült), de a hajókról leadott ágyútűz a védőknek is sok kárt tett (438 halott). Újabb deszant sikertelen partraszállása után október 2-án a török flotta kénytelen volt elvonulni.²⁰ Szuvorovot helytállásáért a Szent András apostol érdemrenddel tüntették ki.²¹

Az 1788-as év középpontjában Ocsakov török erődjének blokádja, illetve bevétele állott. 1788 májusában mozgósították a jekatyerinoszlávi (93 172 fő; 188 ágyú) és az ukrainai (37 000 fő) hadsereget, valamint a Fekete-tengeri orosz flottát. 1788 júniusában G. A. Patyomkin a fősereggel (50 000 fő) a szárazföld felől lezárta Ocsakovot. Közben június 7-én, 17-én, 18-án a török flotta több ízben is sikertelenül támadta az orosz tengeri erőket. A harcok során a török flotta 32 hajót vesztített, 6 pedig fogságba került. Ezt követően Hasszán pasa újabb 17 sorhajót, 8 fregattot és 24 egyéb kisebb hajót küldött Ocsakov felmentésére. Patyomkin ekkor parancsot adott Vojnovics admirálisnak, hogy próbálja megállítani a török flotta előnyomulását. Vojnovics azonban módfelett határozatlanul intézkedett, s csak november 4-én indult el Rumélia partjaihoz, hogy elvonja Ocsakov védelmétől az ellenséges flottát. Miután ez megtörtént, 1788 decemberében kerülhetett sor az erődítmények ostromának döntő szakaszára, hiszen Hasszán pasa hajójának gyilkos ágyútüze immár nem zavarta a rohamra induló orosz katonákat. December 6-án indult meg a döntő roham, amelyben különösen a szárnyakon (N. V. Repnyin, ill. P. Szamojlov alakulatai, 18 789 fő) harcolók tűntek ki, s vívták ki haláltmegvető bátorságukkal a győzelmet. Ocsakov elestét 9510 török halott, 4000 fogoly és 310 zsákmányolt ágyú jelezte. Az orosz veszteség: 956 halott és 1829 sebesült volt.²²

¹⁹ Uo. 245—247. o.

²⁰ L. G. Beszkrownij: Russzkaja armija i flot v XVIII veke. Moszkva, 1958. 523—529. o.

²¹ G. P. Mescserjakov: i. m. 53. o.

²² F. Noszov: Gyejsztvija russzkogo Csernomorszkogo flota v vojne 1787—1791 gg. Moszkva, 1952. 65—67. o.

1788 májusában Coburg herceg osztrák csapatai Hotyin alá értek, de a szövetséges alakulatok hadműveletei nem sok sikerrel jártak Moldáviában és Havasalföldön, sőt decemberben Kaunitz kancellár levélben tájékoztatta a cári udvar, hogy Ausztria a háború beszüntetését kívánja, a fokozódó porosz—osztrák ellentétekre hivatkozva.

Az 1789-es esztendő fényes orosz győzelmeket eredményezett. Előbb június 21-én Coburg és Szuvorov szövetséges csapatai Focşani mellett (Szeret-folyó) megtámadták a török tábornok és vereséget mértek az ellenségre. A törökök 1500 halottat és 12 ágyút vesztek. (A szövetségesek veszteségei 150 orosz és 200 osztrák katona.)²³ Az év döntő győzelmét a szövetségesek a Rimmik folyó mellett aratták szeptember 11-én, amikor az osztrákok (18 000 fő, 73 ágyú) és Szuvorov (7042 fő, 20 ágyú) megütköztek az ellenséggel. Az összecsapásban Szuvorov serege győzött, ezután Coburg segítségére sietett, s közösen szorították vissza a négyszeres túlerőben levő törököket. A menekülőik közül sokan fulladtak a megduzzadt Rimmik folyóba, s az egykori 100 ezres hadseregéből csak 15 ezren jutottak el Brailába. A szövetségesek 80 ágyút és 150 zászlót zsákmányoltak, veszteségük mindössze 3—400 főre tehető.²⁴

II. József császár (uralkodott 1780—1790) 1789. augusztus 13-án Szuvorovnak — a szövetséges katonai akciók sikeréért — saját portréját küldte el, majd október 9-én birodalmi grófi címet adományozott neki. Október 3-án II. Katalin is grófi címmel (Szuvorov—Rimnyikszkij), valamint a Szent György-rend I. fokozatával tüntette ki, majd október 15-én utódait az „örökös nemesség” jogával ruházta fel.²⁵

Az 1790-es évben Anglia és Poroszország ellenséges magatartása súlyosan megnehezítette Oroszország helyzetét. 1790. január 19-én ugyanis Poroszország szövetséget kötött Törökországgal és megállapodásuk szerint a szultán — seregeinek győzelme esetén — visszakapta volna Krím-félszigetet, a poroszok viszont Gdańsk területét. Ennek megfelelően Poroszország 40 ezer katonát mozgósított a Baltikum térségében és másik 40 ezret Sziléziában. A poroszok katonai lépéseit támogatta Anglia kormánya is, amely két flottát mozgósított Oroszország ellen. A cári udvar mégis szerencsés helyzetben volt, hiszen a nyugat-európai államok figyelmét alaposan elvonták a francia forradalom eseményei.

1790. augusztus 3-án Oroszország békét kötött Svédországgal (az ún. vörös béke) és ezzel befejeződött az 1788-tól tartó katonai konfliktus. Váratlanul érte viszont II. Katalint, hogy a II. József halálát (1790. február 20.) követően trónra került új uralkodó, II. Lipót, szeptember 19-én békét kötött Törökországgal. Ezt követően Patyomkin ugyancsak békét javasolt a Portának, de az, Anglia és Poroszország nyomására, nem volt hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni. Az orosz hadvezetés ekkor újabb aktív katonai hadműveletekbe kezdett a Duna bal partján, ahol azonban nagy gondot okozott számára Izmail erődje. A francia és német mérnökök által megerősített Izmailt 12 km-nyi sánc, 7 hatalmas bástya, 265 ágyú és 35 000 főnyi helyőrség védte. A magas sáncokkal és mély árokkal védett erődítmény elfoglalására Patyomkin 31 000 katonát, 600 ágyút és az ún. limáni flottát (P. Gudovics és de Ribas parancsnoksága alatt) küldte. Az első roham november 23-án és 24-én sikertelennek bizonyult, ezért 25-én Patyomkin Szuvorovot nevezte ki főparancsnokká, s egyben de Ribas flottáját is irányítása alá rendelte. Szuvorov december 2-án érkezett Izmailhoz és energikus intézkedései nyomán december 7-re a csapatok felkészültek az ostromra. Szuvorov ezt követően felszólította az erőd parancsnokát, Mehmet pasát a vár átadására, de

²³ *L. G. Beszkronnij*: i. m. 539—540. o.

²⁴ *Uo.* 343—549. o.

²⁵ *G. P. Mecszerjakov*: i. m. 53. o.

az elutasította az ajánlatot. Az orosz hadvezetés december 9-én tanácskozást tartott, amelyen Matvej Platov, Vaszilij Orlov, F. Westfalen brigadéros; Nyikolaj Arszenyev, Szergej Lvov, de Ribas, Lassi, Ilja Bezborodko, Fjodor Meknob, Pjotr Tyiscsev, Mihail Kutuzov vezérőrnagy; Pavel Patyomkin, (a „kegyenc” unokafivére) és A. V. Szuворov altábornagy részvételével kidolgozta az ütközet részletes tervét.²⁶ Ennek megfelelően december 11-én került sor a döntő rohamra, miután az erőd sáncait és falait de Ribas hajóinak, illetve a parti tüzérségnek az ágyútüze alaposan megrongálta. Az ostromlók keleti szárnyát Alekszandr Szamojlov (12 000 fő), a nyugatit Pavel Patyomkin (7500 fő) vezette, a Duna felőli hadmozdulatokat pedig de Ribas irányította (9000 katoná).²⁷

A döntő roham idején — hajnali 5 órától déli 1 óráig — Szuворov, Kutuzov, Orlov, Platov és Arszenyev katonái halált megvető bátorsággal rohamozták a falakat, majd öldöklő küzdelemben felszámolták a védők ellenállását. A törökök 26 000 katonájukat veszítették el, de a 9000 fogolyból másnap még további 2000 behalt sérüléseibe. Az ostromlók kezére került 265 ágyú, 3000 pud lőpor, 20 ezer lövedék, 345 zászló, 42 kisebb hajó, 10 millió piaszter zsoldpénz, valamint számottevő értékű arany- és ezüstdíszek, ékszerek. Szuворov serege 64 tisztet és 1815 közkatonát vesztett, 253 tiszt és 2445 sorkatona sebesült meg.²⁸

Izmail bevétele Szuворov legnagyobb katonai diadala, s mint maga írta erről: „Ocsakov elfoglalása hozzá képest csak játék” volt.²⁹ II. Katalin is elragadtatással nyilatkozott az ostromlók hősiességéről, helytállásáról, s nagy jelentőséget tulajdonított neki abban, hogy Törökország a iasi béke (1791. január eleje) megkötésére kényszerült. A cárnő Izmail bevételének tiszteletére külön medáliákat veretett, így az altisztek számára „Izmail bevételekor tanúsított bátorságért”, a tiszteknek „Izmail bevétele. 1790. december 11” felirattal, a főparancsnoknak pedig aranykardot adományozott.

A iasi béke Oroszországhoz csatolta a Fekete-tenger partvidékét a Bug folyótól a Dnyeszterig. A szerződésben a Porta elismerte a kücsük-kajnardzsi békefeltételeket, lemondott Grúziáról, kötelezte magát, hogy betartja a megállapodás pontjait a dunai fejedelemségeket illetően és lemondott Ocsakov erődjéről. A iasi béke értelmében a Fekete-tenger egész északi partvidékének megszerzése erősítette Oroszország stratégiai helyzetét, új tengeri utakat nyitott meg előtte, elősegítette Novorosszija területeinek benépesítését és gazdasági hasznosítását.

A cárnő Izmail bevételéért tábornaggyá nevezte ki Szuворovot, és 1791 márciusában külön érmét veretett az „izmaili hős” portréjával, amelyet elismerő oklevél kíséretében személyesen nyújtott át neki.

1792. január 8-tól a tábornagy a finn határon teljesített szolgálatot, s itt értesült az újabb lengyelországi eseményekről, arról, hogy a nemesi-polgári blokk reformprogramjának képviselői — Kollataj, I. Potocki, Malachowski, Czartoryski — 1791. május 3-án az országgyűléssel új alkotmányt fogadtattak el, amely a mágnások hatalmának gyengítésére, a feudális anarchia felszámolására irányult, ezért eltörölték a szabad királyválasztás jogát, a „liberum veto” elvét, betiltották a nemesi konföderációkat, megszilárdították a központi királyi hatalmat és a hadsereg létszámát 100 ezer főre emelték. A lengyel mágnások ezért az alkotmány határozatai ellen zendülést robbantottak ki és létrehozták az ún. targowicei konföderációt, amelyet II. Katalin is támogatott.

26 N. Orlov: Sturm Izmaila Szuворovim v 1790. godu. Szankt-Peterburg, 1890, 50—51. o.

27 Az orosz szárnyvonalak és hadoszlopok részletes leírása: N. Orlov: i. m. 51—54. o.

28 Izmail ostromához: N. Orlov: i. m. 54—81.; 152—181. o.; H. Schmidt: Der Sturm von Izmail. Wilna, 1830; M. I. Kutuzov: Dokumenti. Szbornik vojenno-istoriceszkih materialov. Szankt-Peterburg, 1895.; A. N. Petrov: Vtoraja tureckaja vojna v carsztvovanyije imperatrici Jekatyerini II. Szankt-Peterburg, 1880.

29 N. Orlov: i. m. 82. o.

1793. január 23-án került sor Lengyelország második felosztására, amelynek értelmében Belorussziát és jobbsparti Ukrajnát Oroszországhoz, Nagy-Lengyelország egy részét, Toruńt és Gdańskot pedig Poroszországhoz csatolták. Ekkor Tadeusz Kosciuszko (1746—1817) vezetésével, aki kiváló hadmérnök hírében állott és 7 esztendeig harcolt az észak-amerikai gyarmatok felszabadító háborújában, ahol tábornoki rangot kapott, a lengyel függetlenség megvédelmezésére megmozdultak a hazafias erők. Kosciuszko hazatérte után 1792-ben részt vett a targowicei konföderációsok elleni harcokban, majd 1794 tavaszán fegyveres felkelésre szólította fel a nemeseket és a parasztokat egyaránt, s ez utóbbiaknak szabad költözködési jogot ígért.

1794 májusában a porosz hadsereg benyomult Lengyelországba, s június 15-én elfoglalta Krakkót. Az orosz csapatok pedig — Szuworov irányítása alatt, a poroszokkal közösen — ostrom alá vették Varsót, majd október 10-én Maciejowice mellett a cári egységek döntő győzelmet arattak a lengyel felkelők felett. Az ütközetben Kosciuszko súlyosan megsebesült és eszméletlen állapotban fogságba került. November elején a cári csapatok bevették Varsót is, amelyet 1795-ben Lengyelország harmadik felosztása követett: Poroszország az ország fővárosát és a lengyel területek nagy részét, Ausztria Krakkót, Lublint, valamint a hozzá tartozó területeket, Oroszország Belorusszia és Ukrajna nyugati részét, továbbá litvániai területeket és Kurlandot kapta. A cárnő Szuworovnak — a sikeres lengyelországi hadműveletekért — gyémántokkal ékesített kardot és tábornoki szalagot adományozott.

1796-ban írta meg Szuworov „A győzelem tudománya” c. művét, amelyben összefoglalta addigi tapasztalatait a hadviselés lényegéről. Nála aligha lett volna illetékesebb szerző e témában, hiszen katonai pályafutása során sohasem szenvedett vereséget, és két kivételtől eltekintve mindig jelentős katonai létszámfölényben levő ellenséget győzött le. A győzelem feltételeit — 5 évtizedes katonai tapasztalataira hivatkozva — tételszerűen fogalmazta meg. Közöttük számos, ma is érvényes elvet találunk:

- a háborúban határozottan és merészen, az ellenség leggyengébb pontján kell támadni, mert a támadás nagy erkölcsi előny;
- az ellenséget gondosan fel kell deríteni, az adatok birtokában a lehető leggyorsabban kell dönteni, majd lendületes, meglepetésszerű támadással habozás nélkül szét kell zúzni;
- a vonalharcászat gátolja a lendületes manővereket, ezért a századok és zászlóaljok oszlopos menetét össze kell hangolni a szétszórt, ún. csatárcsoportos harcrenddel;
- az ütközet során mindig döntő fontosságú, hogy legyen tartalékképzés;
- a hegyekben szemből, oldalról és hátulról egy időben szükséges támadni; leküzdhetetlen hegyvidék nincs;
- a vonalharcászat (az egész arcvonalon egyenlően elosztott erők) a kor viszonyai között nem megfelelő, ugyanis a főerőket a döntő irányokban együtt kell tartani, míg a mellékirányokat csak fedező-biztosító erőkkel kell megszállni és ellenőrizni;
- a főerőkkel — a döntő irányokban összpontosítva — elsősorban az ellenség főerőit kell szétzúzni; az ellenséget aktív és lendületes csapás után állandóan üldözni kell, továbbá az ütközetek kezdeti sikereit a végsőkig ki kell használni;
- a védelem legyen aktív és mindig menjen át támadásba;
- a katonákat értelmesen kell nevelni, hogy mindig tudják: mit és miért csinálnak.³⁰

30 A. V. Szuworov: Nauka pobezdaty. Moszkva, 1980. ide vonatkozó cikkelyei.

II. Katalin halála (1796) lényeges változást jelentett Szuvorov életében; I. Pál uralkodása alatt kegyvesztett lett, amit jelez az is, hogy november 24-én a jekatyerinoszlávi hadosztály parancsnoka lett, december 17-től pedig csak a szuzdali gyalogos ezred élére nevezték ki. I. Pál uralkodása idején (1796—1801) csupán egy alkalommal bíztak rá felelősségteljes vállalkozást, az 1799. évi itáliai és svájci hadjárat vezetését a második európai — franciaellenes — koalíció periódusában.

I. Pál utasítása alapján 1799. március elején indult el Pétervárról, majd Bécsen át az észak-itáliai hadszíntérre utazott, ahol 27 ezres orosz—osztrák szövetséges hadseregével sorozatos győzelmeket aratott a franciák felett. Ám hamarosan véget vetett a szövetséges katonai akcióknak, hogy augusztus 26-án az osztrák alakulatokat kivonták Észak-Itáliából, s a Rajna középső szakaszához rendelték őket, Szuvorovot pedig a svájci hadszíntérre vezényelték át seregével. Szuvorov — átkelve az Alpok-hegység nehezen zárható hágóin — újabb győzelmeket ért el a franciák ellen, ugyanakkor azonban — a beígért osztrák segítség elmaradása miatt — szeptember 26-án Massena tábornok szétverte Rimszkij-Korszakov seregét. Így a következő napon Szuvorov kénytelen volt visszavonulni, hiszen mindössze 20 ezer katonával rendelkezett a 85 ezer főnyi francia erőikkel szemben.³¹ Érthető, hogy az orosz katonai vezető körökben nagy felháborodást keltett Ausztria ingatag politikája, amelynek következtében a cári seregek válságos helyzetbe sodródtak idegen hadszíntéren.

A szövetséges katonai hadműveletekért a bécsi udvar 1799-ben Mária Terézia-renddel tüntette ki, I. Pál augusztus 8-án hercegi címmel ruházta fel (knyáz italjanszkij), majd október 28-án generalisszimusszá nevezte ki. November 9-én a Jeruzsálemi Szent János érdemrenddel tüntették ki Pétervárott, 1800. január 21-én pedig a bajor fejedelemtől a megtisztelő Szent Hubert rendjelet kapta.

A számos kitüntetés, elismerés és megbecsülés — főleg pedig hadvezéri kiválósága ellenére — a 18. század egyik legnagyobb hadvezére, mégsem lett sohasem az orosz haderő főparancsnoka, sőt szinte mindvégig alárendelt helyzetben volt az orosz hadvezetésben, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy e tisztséget az adott periódusban — kevés kivételtől eltekintve — II. Katalin kegyencei vagy a cári udvarhoz közel álló, a hadtudományban kevésbé jártas arisztokraták töltötték be.

1800. május 6-án, 70 éves korában érte a halál a 18. század egyik legnagyobb hadvezérét, aki a világtörténelemben szinte példátlanul sohasem szenvedett vereséget, győzelmek egész sorát aratta különböző hadszíntereken — mivel harcmodja lényegesen eltért ellenfeleitől — s ezzel jelentősen gazdagította az egyetemes hadművészet fejlődését. Szuvorov felülmúlhatatlan és örök érdeme mindenekeleltt abban rejlik, hogy a korabeli legtökéletesebb katonai rendszer elméleti megalapozását és gyakorlati alkalmazását hajtotta végre, amelyet a későbbi hadvezérek — köztük Napóleon is — széleskörűen alkalmaztak.

Az 1794-es lengyelországi hadjárat kapcsán a Harcászati hadügy klasszikusainak műveiben c. kötetben a következő értékelés olvasható: „Szuvorovnak ez a hadjárata a hadművészet egész iskolája, amelyet a hadügy nagy mestere a gyakorlatban valósított meg, s amelyben szervesen és harmonikusan egyesült az elmélet a gyakorlattal, a tudomány az étellel. Ez a hadművészet körébe tartozó legváltozatosabb kérdések klasszikus megoldásának kimeríthetetlen tartaléka. Őt tanulmányozva nem lehet nem meglepődni azon, hogy ez az ember mindig és mindenütt a hadügy lényegébe hatolt be. Figyelemre méltó, hogy azo-

31 G. P. Mecszerjakov—L. G. Beszkrovnij: A. V. Szuvorov. Moszkva, 1946. 51—58. o.

kat az elveket, amelyeket a legutóbbi időkig a franciák által a forradalom idején alkalmazottaknak véltek, Szuvorov már korábban alkalmazta”.³²

„Közvetlenül az 1812-es Honvédő Háború után írta F. Glinka, hogy Szuvorov az orosz hadművészetet olyan saját felfedezésű szabályokkal és új eszközökkel gazdagította, amelyekkel mindig sikeresen lehetett harcolni, és amelyek nagymértékben hatottak Napóleonra. Ma már világos és nyilvánvaló, hogy a hadművészet sok szabályát Napóleon a mi nagy Szuvorovunktól vette át. Ezt a franciák sem tagadják, és maga Napóleon is elismeri. Az angolok által elfogott egyiptomi levelében világosan megmondja a Direktóriumnak, hogy Szuvorovot addig nem állítják meg a győzelem útjain, amíg nem tanulják el győzelmének művészetét, és nem szegezik vele szembe saját szabályait — olvashatjuk V. E. Szavkin művében.³³

Szuvorov zseniális hadvezéri képessége két évszázad múltán is méltán váltja ki a szakemberek elismerését. Tevékenységével jelentős mértékben hozzájárult az újkori hadtudomány fejlődéséhez. Születésének 250. évfordulója alkalmából tisztelettel és elismeréssel adózunk emlékének.

³² Idézi V. E. Szavkin: A hadműveleti művészet és a harcászat alapelvei. Budapest, 1974. 21—22. o. 10. lábjegyzet.

³³ Uo. 22. o.